

УДК 347.625

Елла Валентинівна ВАКУЛОВИЧ,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
цивільного права та процесу факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7581-0524>;

Тетяна Сергіївна КИРИЧЕНКО,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
цивільного права та процесу факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9394-2010>

НАУКОВИЙ ПІДХІД ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ СВОБОДИ ТА ОСОБИСТОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ У СІМЕЙНОМУ ТА КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ ДЛЯ ЗАСТОСУВАННЯ У ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ

Останнє десятиріччя XX століття для України стало вирішальним та доленосним, вказавши вектор розвитку країни. І цей вектор спрямував до Європи, до створення цивілізованого, демократичного суспільства.

Україна обрала стратегічним напрямком розвитку інтеграцію в європейський економічний і політико-правовий простір. Вступ до Європейського Союзу (ЄС) визначений ключовим зовнішньополітичним пріоритетом і стратегічною метою України на найвищому державному рівні.

Європейський шлях нашої держави вимагає серйозних зусиль щодо реформування української правової системи у напрямку забезпечення прав людини. Серед особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування фізичної особи, важливу роль відіграє право на свободу та особисту недоторканність.

Стаття 29 Конституції України гарантує: «Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність»[1]. Зазначена норма знайшла своє відображення у кримінальному та сімейному законодавстві.

Щоб дійсно уявити собі значення цих понять необхідно звернутися до філософії.

З точки зору сучасної філософії – «несвідомої» свободи не існує. В такому випадку «свобода» вторинна по відношенню до «необхідності» і до «свідомого» [5]. Сучасні дослідження в сфері вищої нервової діяльності людини підтверджують відсутність свободи в «несвідомому», де є лише «необхідність» у вигляді інстинктів [5]. Однак висновок, зроблений матеріалістами в такій послідовності походження категорій, викликає ряд питань. Таке визначення свободи висказав ще Спіноза, який розумів її як свободу «... від рабської залежності людини від зовнішніх обставин, але не взагалі від них, а від найближчих, від приватних і випадкових. І навпаки, залежність від універсального зв'язку речей, – які діють у згоді з нею», як пізнану універсальну необхідність, «... як акт – що постійно триває для звільнення з полону найближчих зовнішніх обставин, – як діяльність мислячого тіла в світі речей» [10].

Щодо визначення поняття насильства, з найдавніших часів у філософії, історії, політичній науці, соціології сформувалися дві позиції у визначенні його природи. Представники першої вважали насильство природженою властивістю людини. «Ми, – вважав філософ М. Бердяєв, – живемо в насильстві, оскільки живемо у фізичному тілі. Закони матеріального світу – закони насильства»[11]. Прихильники другої позиції вважали насильство результатом соціального й культурного середовища, в якому живе людина. Створення умов у суспільстві для його духовного розвитку, для виховання людини – в цьому вбачали порятунк від насильства. Відомий письменник Л. М. Толстой трактував свободу наступним чином: «Свобода в том, что человек может иметь радость сознательного подчинения высшему закону своей жизни» [12].

Проблема насильства з метою його попередження сьогодні вивчається в різних аспектах і розглядається багатьма галузями знань.

Юриспруденція акцентує увагу на порушенні правових норм, закріплює поняття насильства в сім'ї як будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування

одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю [8].

Соціологія виявляє причини і поширеність насильства, як соціальної девіації і визначає його як явище дискримінації особи і сім'ї, утиск або обмеження її/їх прав і свобод [6].

З економічної точки зору насильство можна розглядати як незаконну дію, яка приносить значно більший прибуток, ніж узаконені види діяльності в тій або іншій сфері [9].

У філософії насильство визначається як застосування сили або загроза її застосування, як зведення сили в закон людських відносин [10].

Отже, підсумовуючи вищевказане, можна виділити наступні ознаки насильства є:

- дія, і ця дія повинна бути не пасивною, а активною;
- дія повинна бути на когось спрямована;
- ця дія повинна мати примусовий вплив на потерпілого;
- шкода життю, здоров'ю, особистій свободі, тілесні ушкодження та тощо; залякування, погроза іншій людині;
- обов'язково відбувається умисно.

Право на свободу та особисту недоторканність, передбачене статтею 29 Конституції України. У кримінальному праві треба розуміти як право не бути свавільно позбавленим волі, а також право бути звільненим у певний термін в разі затримання, арешту або позбавлення волі, які відбувалися згідно із законом [8].

Це право передбачає, що будь-які інші особи, в тому числі службові і серед них представники суду і правоохоронних органів, зобов'язані не порушувати фізичне право особи знаходитися в певний час у певному місці. Це право може обмежуватись тільки на підставах та в порядку, визначених законом.

Порушення зазначеного права може виявитися у затриманні особи в місці, де вона взагалі не бажає або більше не бажає перебувати (обмеження волі), а також в поміщенні її в місце, яке вона не має змоги вільно залишити, хоча бажає цього (позбавлення волі). Такими місцями можуть бути як приміщення (кімната, камера, погріб тощо) чи комплекси приміщень (місце позбавлення волі, психіатрична лікарня), так і інші місця (дах багатоповерхового будинку, транспортний засіб) чи місцевості (скала, острів, ділянка місцевості, де особу тримають як заложенника).

У Сімейному кодексі України дана норма знайшла своє відображення у статті 56, яка передбачає особисту свободу та недоторканність як особисте немайнове право подружжя [2]. Свобода у даному контексті розглядається як вільний вибір місця проживання, право на припинення шлюбу. Для існування шлюбу та сім'ї визначальним є лише ставлення чоловіка та дружини до продовження та підтримання шлюбних відносин, їх внутрішня воля і надалі здійснювати сімейні функції. У ч. 2 ст. 3 Сімейного кодексу України зазначено, що подружжя вважається сім'єю і тоді, коли дружина та чоловік у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю догляду за батьками, дітьми та з інших поважних причин не проживають спільно [2].

Особисту недоторканність законодавство визначає як примушення у вигляді насильства – психічного та фізичного [3].

Право особи на свободу та особисту недоторканність не є абсолютним. У передбачених законом випадках, особливо у сімейному провадженні, вони є відносними, тобто тісно пов'язані з особистістю.

Оскільки за змістом ст. 124 Конституції України правосуддя в Україні здійснюється виключно судами, а юрисдикція їх поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі, ключову роль у забезпеченні ефективного захисту прав і свобод громадян на національному рівні відведено судам.

Отже, розуміння змісту суб'єктивного права, зокрема, права особи на свободу та особисту недоторканність, та ознак правопорушення зазначеного права, є важливим чинником для належного виконання працівниками поліції своїх професійних обов'язків, оскільки чинним законодавством встановлено охорону прав і свобод людини основним призначенням Національної поліції України [4].

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254-к/96-вр> (дата звернення: 30.10.2017).

2. Сімейний кодекс України : закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21–22. Ст. 135.
3. Про попередження насильства в сім'ї : закон України від 15.11.2001 № 2789-III // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>.
4. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
5. Петрова Л. В. Фундаментальні проблеми методології права: філософсько-правовий дискурс. Харків, 1998. С. 297–298.
6. Німченко В. Правовий статус особи за Конституцією України. *Вісник Конституційного Суду України*. 1998. № 3. С. 37.
7. Конституція і конституційні акти України. Історія сучасності / під ред. І. О. Кресшой. Київ, 2001. С. 50.
8. Маринів В. І. Принцип особистої недоторканності в кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 1999. С. 46.
9. Витрук Н. В. Особистість, її права та свободи у соціалістичному суспільстві. Київ, 1967. С. 8.
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови / під ред. В. Т. Бусела. Київ, 2003. С. 68.
10. Фишер К. История новой философии: Бенедикт Спиноза. М. : АСТ, Транзиткнига, 2005. 557 с.
11. Бердяев Н. Философия свободы. М. : Путь, 1911. 254 с.
12. Толстой Л. Н. Полное собрание сочинений в 90 томах. М., 1928–1958. Т. 55. С. 152.

Одержано 08.11.2017

УДК 811.161

Валентина Анатоліївна ВАСИЛЕНКО,

кандидат філологічних наук, доцент,
професор кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9167-1130>

КУЛЬТУРА УКРАЇНСЬКОГО ФАХОВОГО СПІЛКУВАННЯ: СОЦІОПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

У сучасному діловому світі фахівець будь-якої сфери має швидко обирати відповідну форму мовлення, сприймати різнорівневу інформацію, вести діалоги, оперувати системою мовленнєвих комунікацій у межах своєї компетенції.

Культурі українського професійного мовлення та міжособистісних відносин, професійній дискусивно-полемічній мові, етиці дискусії та суперечки, міжнародним культурним традиціям, бізнес-етикету приділяють увагу провідні мовознавці та методисти – А. П. Коваль, Н. В. Ботвина, Ф. С. Бацевич, Л. І. Мацько, Л. В. Кравець, І. А. Сайтарли, Т. А. Стоян та ін. [1–5].

Соціопсихолінгвістичний аспект у викладанні української фахової мови є актуальним, вимагає зміни акцентів відповідно до вимог сьогодення [2, с. 292–298; 3, с. 16–18].

У культурі фахового спілкування існує певна національна норма (для українців – поліактивність – одночасно робити кілька справ) з деякими регіональними особливостями. Вивчення її сприятиме підвищенню ефективності стратегій професійної діяльності, зорієнтованої на діалог і співробітництво з метою набуття певного комунікативного досвіду [4, с. 37–41].

На нашу думку, культура в діловій комунікації – це взаємодія національно-психологічних особливостей і мови. Найбільш рельєфно вона виявляється під час дискусії чи полеміки, якщо остання ведеться з еристичної позиції – установки вести суперечку так, щоб завжди залишатися переможцем, не турбуючись про істину та справедливість, широко застосовуючи різноманітні некоректні прийоми досягнення переваги, тобто маніпулюючи співрозмовником (реципієнтом) [5, с. 162–169].

Звідси виникає потреба у виявленні та протистоянні маніпуляції, прагматичну результативну модель з'ясування якої запропонував П. С. Пороховщиков, більш відомий під псевдонімом П. Сергеїч. Спеціаліст, який прагне успішно будувати свою кар'єру, повинен вміло застосовувати це знаряддя ділової комунікації на практиці. Провідні фахівці з проблем соціальних комунікацій, зокрема англієць Г. Уейнрайт, радять починати ділове і публічне спілкування з жарту.